

Länsstyrelsen
Västmanlands län

Miljöenheten

Utredning åtgärdsprogram

Länsstyrelserna

Författare: Roger Gustavsson

LÄNSSTYRELSENS RAPPORTSERIE

Rapport 2009:16

Titel: Utredning åtgärdsprogram
Författare: Roger Gustavsson
Miljöenheten
Länsstyrelsen i Västmanlands Län

Diarienummer: 501-9603-09

Förord

Denna rapport är framtagen som en del av ett praktikarbete på länsstyrelsen. Uppdraget har varit intressant och känts meningsfullt att arbeta med. Inte minst har det märkts vid de intervjuer jag har genomfört med engagerade personer inom länsstyrelserna som arbetar med miljömålsarbete. Med den öppenhet och intresse som de har besvarat mina diskussionsfrågor vill jag tacka dessa personer. För rapportens slutsatser och rekommendationer ansvarar författaren.

Västerås 8 oktober 2009

Lise-Lotte Norin
Chef Miljöenheten

Roger Gustavsson
Miljöhandläggare

Innehåll

Länsstyrelserna	1
Sammanfattning	3
1 Syfte och metod	4
2 Åtgärdsprogram	5
2.1 Vad kan göras?	6
2.2 Åtgärdsbegreppet	7
2.3 Åtgärder vs aktiviteter	8
2.4 Projektmodeller	8
2.5 Andra samarbetsformer	8
3 Ansvar	10
4 Miljömålssamordnaruppgiften	12
5 Uppföljning	13
6 Finansiering	14
7 Reflektioner	15
Bilaga 1	16
Bilaga 2	18
Bilaga 3	19
Bilaga 4	20
Bilaga 5	21

1 Sammanfattning

Att miljömålsarbetet är angeläget märks av det intresse aktörerna visar vid framtagningen av de regionala miljömålen och åtgärdsprogrammen. Problemet är då att det kan bli lite för mycket som kommer upp som angelägna uppgifter. Behov finns då att prioritera bland den stora mängden åtgärder för att kunna fokusera på de viktigaste. I de flesta av länsstyrelserna är majoriteten av deltagarna i grupperna för miljömålsarbetet från den offentliga sektorn. Att involvera personer från andra områden i samhället vore önskvärt. Genom ett sådant förfarande bör man få en bättre gemensam syn mellan aktörerna. Dessutom är den erfarenhets- och kunskapsöverföring som då sker mellan aktörerna positiv för att skapa en förståelse för varandras olika roller.

Kommunerna benämns i åtgärdsprogrammet som en homogen grupp som ansvariga att genomföra åtgärderna. Då kommunernas förutsättningar kan vara olika bör arbetet inriktas ”individuellt” till en eller ett fåtal kommuner. En del åtgärder kan fortfarande vara gemensamma för länets kommuner men några kan vara kommunens egna.

För mer omfattande åtgärdsprogram med många personer involverade kan användande av något slag av projektmodeller vara bra. Varje åtgärd kan då behandlas som ett enskilt projektarbete. Detta leder bland annat till ett gemensamt arbetssätt för arbetsgruppen och kan dessutom bidra till en effektivare styrning.

2 Syfte och metod

Uppgift: Att ta reda på vilket sätt länsstyrelserna har arbetat med att ta fram de regionala miljömålen och i vilken omfattning det finns åtgärdsprogram. Dessutom vara uppmärksam på goda exempel på olika tillvägagångssätt för att kunna ge förslag till förbättringar.

Metod: Studera länsstyrelsernas miljöhemsidor och genomföra intervjuer med miljömålssamordnare.

De uppgifter som jag speciellt har undersökt om de finns med i åtgärdsprogrammen är:

Beskrivning av åtgärden, miljö kvalitetsnorm och -mål, anknytning till miljömål, ansvarig för åtgärden, uppföljningsmått som ett kriterium på att åtgärden är klar, färdigtidpunkt, miljöeffekten och hur det har finansierats.

Hur de har gått tillväga att ta fram miljömålen och åtgärdsprogrammen varierar något mellan länsstyrelserna. Generellt visar alla länsstyrelserna en ambition och vet vad miljömålsarbete innebär och vad man vill göra för att uppnå målen. De flesta startade sitt miljömålsarbete i början på 2000-talet och gjorde en revidering av målen efter 2005. Antalet regionala miljömål är oftast mycket stort och därmed också antalet åtgärder.

3 Åtgärdsprogram

Innehållet i redovisningarna av miljömålen varierar mellan länsstyrelserna:

Några exempel:

Många redovisar regionala miljömål utifrån nationella mål och delmål och uppgifter om aktuell status i form av angivande av vilka miljö kvalitetsnormer som gäller för aktuellt miljömål. En tredjedel redovisar dessutom också ett program av åtgärder med start- och planerat slutår, vem eller vilka som är ansvariga för genomförandet samt involverade aktörer. Några av länsstyrelserna försöker ange vilken miljönytta åtgärden ger upphov till.

De som saknar separat framtaget åtgärdsprogram, vilket är ca 40 procent av länsstyrelserna, redovisar uppgifter som liknar åtgärder som tilläggsinformation i miljömålsdokumentet. I detta finns uppgift om ansvarig aktör och färdigtidpunkt. I en del fall anges åtgärder för regionala miljömål som inte går att genomföra på regional nivå utan innebär att överenskommelse och beslut måste ske på nationell eller EU-nivå.

Några exempel på olika utformning av åtgärdsprogrammen:

Generellt kan konstateras att alla länsstyrelser har satt regionala miljömål. För arbetet har bildats en arbetsgrupp eller arbetsgrupper med representanter från olika myndigheter, organisationer och näringsliv. I samband med detta har det oftast bildats en styrgrupp med personer i ledande befattningar från i huvudsak offentliga sektorn.

Oftast tar gruppen samtidigt med de regionala miljömålen också fram förslag till åtgärder. Den mängd åtgärder som det resulterar i beror på att alla aktiviteter kallas åtgärder för att uppnå delmålen i de regionala miljömålen. Som ett alternativ till att grupperna delar upp miljömålen i naturliga grupper har några valt att ta fram miljömål och åtgärdsprogram inom en gemensam sektor. Ungefär 30 procent av länsstyrelserna har valt att arbeta på det sättet.

Programmen benämns åtgärdsprogram, miljöhandlingsprogram eller handlingsprogram för miljömålen. Sektorerna kan vara exempelvis vatten och avlopp, jordbruksgruppen, energi- och transportgruppen. Exempel på en sådan sektor är att en åtgärds katalog med klimat- och energi arbete har tagits fram av en referensgrupp med aktörer från näringslivet.

För majoriteten av länsstyrelserna har åtgärdena kopplats direkt till respektive regionala miljömål.

Ett alternativ var också att sprida ut arbetet med miljömålen över flera år. För år 1 togs miljömål och åtgärdsprogram för miljömålen 2,4,5 och 6. För år 2 valdes miljömål 3,11,12 och 13 och resterande mål de efterföljande två åren.

Vid framtagande av miljömålen har oftast arbetsgrupper med representanter från länsstyrelse och externa parter som landsting, kommuner, länsmuseum, näringsliv, LRF, högskolor, organisationer m.fl. bildats med anknytning till respektive handlingsprogram.

Många län har genomfört revideringar av miljömålen under första decenniet av 2000-talet (senare delen av 2010-talet med deltagande av de aktörer som var med i första skedet men med något färre personer involverade. Men ett län valde att enbart inom länsstyrelsen revidera miljömålen och genomföra ett internt åtgärdsprogram med dess olika enheter som ansvariga för åtgärderna. Att man valde detta tillvägagångssätt var i avvaktan på miljömålsrådets fördjupande utredning "Nu är det bråttom". Arbetet med övriga aktörer planerar man att återuppta under 2010.

Att aktörerna har en stor ambition märks tydligt i miljömålsredovisningarna där antalet regionala miljömål och åtgärder därför blir mycket stort. Intresset har framför allt märkts vid mina intervjuer. Planen var från början att göra intervjuer med färre än hälften av länsstyrelserna, men intervjuerna gav så mycket olika information som föranledde utökningen. Resultatet blev att nästan alla deltog förutom en länsstyrelse p g a att den ansvariga personen hade bytt arbete. Mängden åtgärder kan medföra att det blir svårt att välja ut vad som är viktigast. Alla åtgärder som har listats är säkert angelägna men det är önskvärt att ha möjlighet att kunna prioritera. Att tillämpa liknande metoder som finns för riskbedömning av händelser och prioritering.

3.1 Vad kan göras?

För att få en bredare förankring direkt för åtgärderna bör fler aktörer från andra sektorer i samhället vara med i arbetsgrupperna. Arbetsgrupperna blir då att betrakta som ett nätverk. Detta ger bra möjligheter till erfarenhets- och kunskapsutbyte deltagarna emellan och bättre förståelse för varandras roller.

För att minska antalet åtgärder som man väljer att fortsätta arbeta med kan det vara lämpligt att införa något slag av prioritering.

Ett exempel på en enkel matrismodell för att få en värdering av vilka åtgärder som skall prioriteras. Försök kan göras med att värdera några kriterier för var och en av åtgärderna i en tregradig skala?. Efter värderingen multipliceras dessa faktorer så man får ett värde som kan kallas prioritet. Värdet kan bli 27, 18, 12, 6, 3 och 1 där det högsta värdet anger det mest prioriterade. Beroende på antalet åtgärder kan nedre gränsen väljas beroende på hur många åtgärder som skall prioriteras vid tillfället. För åtgärder med samma prioritet väljs bland åtgärderna om möjligt dem som har flest 3:or och/eller 2:or.

Fig .1 Exempel på en bedömningsmatris för prioritering

Kriterier för åtgärd	Värdering av kriterierna			Värdering
	Målet < norm	Målet =norm	Målet > norm	
Förbättring av miljötillståndet	3	2	1	
Kostnad för att uppnå målet	Låg 3	Medel 2	Hög 1	
Tid för att uppnå målet	Kortare än nationellt mål 3	Nationellt mål 2	Längre än nationellt mål 1	
Priotal				

Priotal = Förbättring av Miljön x Kostnad för att nå mål x Tid att uppnå målet
 En länsstyrelse har valt att prioriteringsordna åtgärderna i viktighetsgrad. Har skett genom att markera åtgärd med *, ** eller ***. Prioriteringarna har tagits fram genom diskussioner i grupperna. Det kan till exempel ha baserats på miljötillståndet för egenskapen eller vilken som ger mest effekt.

Andra kriterier kan med fördel väljas och ersätta föreslagna eller komplettera dessa och som gör värderingen ännu mer korrekt. För att ytterligare prioritera åtgärder med samma poäng kan nedanstående exempel vara lämplig metod:

Effektivisering i form av kostnads- och/eller tidseffektivitet

Kostnadseffektivitet: Samtliga kostnader och resurser som förbrukas räknas normalt om i kronor. Kostnadseffektiviteten anges som en kvot mellan miljönytta och kostnaden

Tidseffektivitet kan anges som kvoten mellan miljönyttan som uppnås och den tid som åtgärden tar. Beräknad miljönytta anges i det uppföljningsmått som har valts. Antingen kan miljönytta anges kvantitativt eller genom kvalificerade bedömningar vid uppföljningstillfällen av utvalda aktörer.

3.2 Åtgärdsbegreppet

I åtgärdsprogrammen benämns alla aktiviteter som behöver göras för att komma fram till önskat resultat för åtgärder. Också sådana som inte direkt leder fram till en förändrad miljöeffekt, utan kan vara av administrativ karaktär men som är viktigt för att kunna fortsätta arbetet.

Färdigtidpunkten för åtgärden är alltid angivet i form av årtal t.ex. 2010. Inte helt klart beskrivet när en åtgärd skall bedömas vara klar. Vad är uppföljningsmålet? Är det då en resepolicy är skriven och distribuerad, är det då önskat värde av en miljökvalitetsnorm om utsläppsmängder, partikelhalter är uppnådd, etc.

3.3 Åtgärder vs aktiviteter

Det kan vara lämpligt att betrakta åtgärd som ett övergripande begrepp som kan kopplas till ett miljö kvalitetsmål eller regionalt miljömål (alt delmål). Denna åtgärd ska leda till en miljöeffekt och kan kallas för miljöåtgärd. En miljöåtgärd är klar då alla ingående aktiviteter är genomförda i projektet och med en avslutande uppföljningsaktivitet för att få information om uppnått resultat.

Fig.2. Ett exempel på en förenklad projektplaneringsmodell.

Miljöåtgärd kopplad till relevant(a) miljömål	Miljömål	Miljöeffekt (mätbart)	Färdigtidpunkt
Aktivitet 1 (förberedelse)	Ansvarig för aktivitet (t ex Lst)		Vecka XX
Aktivitet 2 (nödvändiga aktiviteter.)	Ansvarig för aktivitet (Lst, kommun, organisationer och/eller företag)		Vecka YY
Aktivitet 3 (uppföljning)	Ansvarig för aktivitet (Lst, kommun, och/eller företag)		Vecka ZZ

3.4 Projektmodeller

För miljöåtgärdsprojekt som är omfattande och som involverar personer från olika aktörer eller personer inom samma aktör kan det vara fördel att använda sig av något slag av projektmodell. Varje sådan åtgärd bör då kunna betraktas som ett enskilt projektarbete. Fördelen att arbeta efter en projektmodell är bland annat att det ger ett gemensamt arbetssätt för arbetsgruppen och kan dessutom bidra till en effektivare styrning.

3.5 Andra samarbetsformer

I många län har externa branschnätverk bildats för att hantera frågor om ”hållbart byggande” och miljöanpassat transportsystem MaTs. En nyligen utgiven utvärdering från KTH visar vad som blev av miljöambitionerna vid uppförandet av Hammarby sjöstad.

I vissa län har det bildats samverkargrupper.

Exempel är Byggdialog Dalarna för bygg- och fastighetssektorn. På energisektorn har en liknande samverkansgrupp skapats, Energiintelligent Dalarna. Inom transportområdet finns det också ett projekt, Dala Ma-Ts med syftet att initiera en regional samverkan mellan offentliga och privata aktörer.

En motsvarande grupp fanns inför byggandet av Hammarby sjöstad. En nyligen gjord studie av KTH visar bland annat vad som uppnåddes då det gäller energieffektivt byggande. Det första miljömålet för Stockholm stad sattes upp år 1996. Målet var då 60 kWh/m² i sjöstadens fastigheter. Byggherrarna vägrade

emellertid att anpassa sig. Målet reviderades dock senare till 100 kW/m². Enligt KTH:s rapport har inte heller det senare målet nåtts. Energiförbrukningen varierar kraftigt mellan de olika fastigheterna. Snittet hamnar någonstans mellan 142 kWh/m² och 165 kWh/m². Den svenska byggnormen är idag, år 2009, 120 kWh/m².

Att det finns idéer inom arkitektbranschen om vad som krävs för att nå en behaglig temperatur inomhus vittnar denna text i en reklamannons om: ”Det räcker med dig själv, kylskåpet och några lampor för att nå 21 grader inomhus”.¹ Det är bra det finns höga ambitioner men det gäller också att förverkliga dessa.

¹ Reklamannons för White i miljöaktuellt nr1:2009 www.white.se

4 Ansvar

Flertalet länsstyrelser har i miljömåls- och/eller åtgärdsdokumentet angett vem som är ansvarig funktion (i form av myndighet eller organisation) för åtgärden. Oklart om ansvaret är riktigt kommunicerat och/eller blivit mottaget då åtgärden bör genomföras av regionens kommuner. Ett exempel på hur man kan lösa det är en förteckning med åtgärder och aktiviteter som sändes till avsedd myndighet med krav på kvittens för överenskommelse.

Projektplan för en given åtgärd enligt tidigare förslag kan med fördel kopplas samman med en överenskommelse mellan aktörerna om att följa planen, ta det ansvar som vilar på aktören och få acceptans genom ett kvittensförfarande från varje deltagande part. Några länsstyrelser har redan börjat använda sig av den rutinen.

Ansvaret är i många handlingsplaner oklart då enbart myndighetsnamn är angivet. För några åtgärder i ett län har ansvarig person angivits för aktuell myndighet eller organisation.

Några sammanställda exempel från några handlingsplaner:

Ansvarig: Skogsvårdsstyrelsen, kontaktperson Leif Eriksson.
Svenska Båtunionen
Länsstyrelsen
Markägare, länsstyrelsen, LRF, Kontaktperson KULM-samordnare.
Markägare, Länsstyrelsen, kontaktperson länsarkivarie

Samverkanspartner: Skogsägare
Kommunerna, markägarna
LRF

Tillsyn: Länsstyrelsen (Denna uppgift förekommer inte ofta i åtgärdsprogrammen)

.....
Det man gav uttryck för var svårigheten att få alla aktörer att ta tillräckligt ansvar. För att på ett bättre sätt tydliggöra ansvars- och medverkanderollen är den sammanställning av aktörer i handlingsplanen som är framtagen ett bra hjälpdokument. Aktörer såsom t ex länsstyrelsen, skogsstyrelsen eller någon annan större enskild aktör bedömdes vara de som lättare tog ansvar. De fall man uppmärksammade svårigheter med ansvarstagandet var i kommunerna där samma typ av åtgärder skulle genomföras. För att motverka detta gäller det att ha en bra förankringsprocess vid starten och under arbetet med framtagningen av miljömålen och åtgärdsprogrammet med deltagande aktörer. Ett argument för kommunernas olika agerande kunde bero på det tidigare Agenda 21-arbetet. De kommuner som har arbetat aktivt med ett liknade arbete tidigare kan ha fördelar av detta arbete, jämfört med dem som inte kommit lika långt och som reagerade mot miljömålsarbetet som ännu ett extraarbete. Det finns dock kommuner som är

aktiva i sitt miljöarbete och vill ha stöd. Men som representant för länsstyrelsen kunde personen vid sådana tillfällen känna sig otillräcklig för att inte kunna ställa upp och ge återkoppling tillräckligt snabbt.

Länsstyrelserna har det övergripande ansvaret för det regionala miljömålsarbetet i länet. Hur detta är organiserat är olika på de olika länsstyrelserna. Det löpande miljöarbetet leds av person eller personer som kallas miljömålskoordinatorer eller -samordnare. På vissa länsstyrelser benämns de miljömålsansvariga men har samma uppgift som miljömålssamordnare. I vissa fall är den miljömålsansvariga en person som är ansvarig för ett specifikt miljö kvalitetsmål. Det förekommer också att en person har uppgiften för enbart miljömålsuppföljning. Vanligaste kombinationen är dock att det är två personer som delat upp uppgifterna som miljömålssamordnare och -uppföljningen emellan sig. Oftast är det bara en person inom länsstyrelsen som arbetar med dessa frågor vilket får konsekvenser om denna person får nya uppgifter eller byter arbete. Miljömålsarbetet är ett långsiktigt arbete som kan få problem om kontinuiteten avbryts om den enda utsedda personen får andra uppgifter eller byter arbete.

Ett bra sätt att öka ansvarstagandet är som några länsstyrelser har provat upprättande av samarbetsavtal eller överenskommelser med de olika aktörerna för att nå miljömålen. Samarbetsavtalet kan vara bra som ett övergripande dokument mellan myndigheter och större organisationer medan överenskommelse eller projektbeskrivningar kan i detalj beskriva ansvarstagandet. Bilagorna 1 och 3 visar exempel på dokumenterade överenskommelser mellan aktörer.

Det problem som kan uppstå om länet består av många kommuner med varierande förutsättningar är följande. Om de har kommit olika långt med miljöarbetet eller har olika geografiska förhållande kan det vara olämpligt att behandla kommunerna som en gemensam grupp. Det kan då vara mer lämpligt att arbeta mer "individuellt" med varje kommun. Alla åtgärder behöver då inte bli gemensamma för alla kommuner vilket har varit vanligt tidigare för åtgärdsprojekten. I åtgärdsprojekten behöver det inte längre stå att "kommunerna" är ansvariga för åtgärden utan det går att ange en enskild kommun som ansvarig.

5 Miljömålssamordnaruppgiften.

Om det ur resurssynpunkt är möjligt så bör miljömålssamordnare och – uppföljare vara två personer som delar upp dessa två uppgifter emellan sig med en lämplig fördelning av miljömålen. Fördelarna är bland annat man kan stödja varandra i arbetet och har någon att utbyta erfarenheter med. Risker minskar också att miljömålsarbetet tappar fart eller upphör helt om den enda personen som har haft uppdragen får nya arbetsuppgifter, är tjänstledig eller byter arbetsplats.

6 Uppföljning

Uppföljning av åtgärdsprojekt har för många länsstyrelser skett vid ett tillfälle per år då experter från deltagande organisationer gör kvalificerade bedömningar av utfallet. Uppföljning av åtgärdsarbetet sker ofta samtidigt då indikatorerna för miljömålen behandlas. Det har i många fall varit svårt att få fram uppgifter vid uppföljningar för åtgärder som genomförts av externa aktörer.

Under utredningstiden har det framkommit att två projekt har påbörjats för miljömålsuppföljning i samverkan mellan några länsstyrelser. Syftet är dels att utveckla arbetet med regionala åtgärdsprogram på uppföljningsbart sätt dels till att miljökvalitetsmålen uppnås. Dessutom ska en metod utvecklas för systematisk uppföljning av åtgärder som externa aktörer ansvarar för.

7 Finansiering.

För länsstyrelserna och kommunerna har arbetet i huvudsak finansierats inom ramen för de årliga anslagen. Dessutom finns de extra medlen som anslås för riktade insatser. En uppdaterad förteckning över de möjligheter som finns att söka för finansiering av åtgärdsarbetet är bra att ha tillgång till. Ett exempel på en förteckning med olika finansieringsslag finns med i dokumentationen. Vid beskrivningen av åtgärdsprojekt kan också typ av finansiering finnas med som en tilläggsinformation till övriga informationer. Exempel på sammanställning av finansieringsförslag visas på bilaga 5.

En länsstyrelse har dock använt ramresurser för arbete i samverkan med en gymnasieskola för att göra en enkät till samtliga grund- och gymnasieskolor i regionen.

Ytterligare en faktor som kan tas i beaktande vid prioriteringen av de olika miljöåtgärdsförslagen är det ekonomiska perspektivet. Att försöka eller helst beräkna vilken intäkt (=utebliven kostnad) man får i framtiden om man genomför aktiviteten för en viss given kostnad. Alltså att med andra ord beskriva vad man slipper för kostnader i framtiden om vi gör en korrekt åtgärd idag.

Problemet vid energieffektivisering av byggnader är att det är olika aktörer i de olika faserna. Husbyggaren får en högre investeringskostnad i byggnadsfasen vid ett mer energismart byggande, men som de boende får del av i form av lägre värmekostnader. Enligt uppgift från ett allmännyttigt bostadsföretag i Västerås är värme- och energikostnaden mindre än 10 procent av totalkostnaden per m² och år för en nyproducerad lägenhet. De har som mål vid upphandlingen av nyproduktion att energiförbrukningen skall vara max. 75 kWh/m².²

Transportarbetet på vägarna ger också en stor miljöpåverkan och kostar samhället mer än vad avgifter och skatter täcker. Enligt en nyligen gjord EU-rapport³ täcker avgifterna bara 38 procent av de tunga lastbilarnas miljöpåverkan. Luftföroreningar, buller och koldioxidutsläpp kostar enligt utredningen 39 miljarder euro. Trängseln beräknas kosta 24 miljarder euro och olyckor där tunga fordon är inblandade 24 miljarder euro. De räknar också med att den tunga lastbilstrafiken skall öka med 60 procent fram till 2030. Det är inte bara så enkelt som att låta transporterna betala mer utan också att se till att miljöpåverkan minskas och därmed hälsoriskerna och samhällets kostnader.

² Telefonsamtal 2009-06-01 med Mikael Söderberg, chef på Teknik & Miljö på Mimer AB, Västerås

³ Rapport "Are trucks taking their tolls" på www.ce.nl refererad i Miljöaktuellt nummer 1/2009

8 Reflektioner

I dagens samhälle läser man ofta om att medborgare är intresserade av och motiverade av de lokala initiativ som tas fram av företag och enskilda personer fast det oftast sker till en högre kostnad för konsumenten. Detta verkar tyda på att sådana satsningar känns ekologiskt rätt för de flesta om de bara får chansen att få välja.

Exempel på företeelser i samhället:

1. En japansk livsmedelkedja köper upp lokalt liggande lantbruk för att skapa eget kretsloppssystem för avsättning och återvinning av utgående livsmedel.⁴
2. Konsumenter väljer helst lokalt producerade produkter. Ett exempel är att sju uppländska mjölkproducenter nu lanserar ekologisk mjölk under eget varumärke.⁵

Bildandet av ekonomiska föreningar i vissa regioner för att stödja det lokala och regionala näringslivet. Fjällbete i Jämtland är ett sådant exempel. I många län har externa branschnätverk bildats för att hantera frågor om ”hållbart byggande” och miljöanpassade transportsystem MaTs.

Det förslag som beskrivs till att arbeta i projektform påminner mycket om de branschnätverk som bildats. Fördelen med detta är det erfarenhets- och informationsutbyte som sker mellan deltagarna är värdefullt. Det finns ingen person som kan och vet allt. Det påminner mig om ett påstående jag tog del av i en bok **Bentel&Viberg (1999)**⁶ om ”att det främsta hindret för ökad kunskap inte är okunnighet utan illusionen av att man redan kan”.

Med det intresse som finns i samhället och med den goda erfarenheten av hur väl källsorteringen har lyckats i Sverige, känns det rätt att redan nu genomföra gemensamma försöksprojekt. Detta för att få erfarenhet och kunskap om hur ett hållbart samhälle kan fungera i framtiden med mer lokala inslag. Teknik och kunskap finns redan idag som kan användas i dessa projekt. Det är också bra att det finns höga ambitioner men det gäller också att förverkliga dessa. Om det skapas bra förutsättningar för ett hållbart samhälle så är medborgarna beredda att tillägna sig dessa.

⁴ Artikel i Miljöaktuellt, nummer 9/2008

⁵ Sju gårdar/ Sökväg <http://www.sjugardar.se/> Tillgänglig 20090602

⁶ Kvalitet, Produktivitet & Lärande: 2:a uppl. Stockholm: Tierps Tryckeri AB

Bilaga 1

Exempel på ett samarbetsavtal för ett Hållbart X Län hämtat från Örebro län.

Syfte

För att tillsammans sätta upp nya regionala miljömål och staka ut vägen mot ett ekologiskt hållbart X län tecknar vi detta samarbetsavtal. Samarbetet ska ge miljöarbetet tyngd, förankring och genomslag i länet så att vi till nästa generation kan lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta.

Vi ska i samverkan utarbeta och följa tydliga åtgärdsstrategier för att uppnå de regionala målen. På så sätt uppnås ett effektivt och målstyrt miljöarbete.

Bakgrund

Målet för den svenska miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta. Riksdagen har genom att anta 15 miljö kvalitetsmål beslutat vilken miljö kvalitet det motsvarar och även antagit ett antal delmål.

Länsstyrelsen har av regeringen fått i uppdrag att i bred samverkan med andra aktörer regionalt anpassa, konkretisera och följa upp 14 av de 15 miljö kvalitetsmålen. Skogsvårdsstyrelsen har motsvarande uppdrag för målet "Levande skogar". Kommunerna ansvarar för lokal anpassning och uppföljning av målen. En god hälsa förutsätter en god miljö. De nya målen har på många områden kopplingar till människors hälsa, Landstingets ansvarsområde.

Villkor

Avtalsparterna är överens om att:

1. Bilda ett regionalt miljömålsråd med syfte att:
 - a. enas kring länets nya miljömål och delmål
 - b. enas kring strategier och åtgärdsprogram för hur målen ska uppnås
 - c. samordna miljöarbetet och vid behov initiera gemensamma åtgärdsgrupper
 - d. stimulera utveckling, initiativ och åtgärder som främjar uppfyllandet av miljömålen
 - e. följa miljö tillstånd, måluppfyllelse och effekter av genomförda åtgärder
 - f. främja erfarenhetsutbyte och kunskapsspridning om länets miljöarbete
2. Delta i arbetet med att sätta upp konkreta och väl förankrade regionala miljömål och utarbeta åtgärdsstrategier för hur målen ska nås.
3. Bidra med tillgängligt underlag till både regionaliseringsarbetet och den regionala uppföljningen av miljömålen.
4. Besluta om egna miljömål och då använda de gemensamt framtagna målen som grund.
5. Inom den egna organisationens ansvarsområden, med åtgärdsstrategierna som vägledning, verka för att målen uppnås.
6. Bidra till att sprida kunskap om miljömål, åtgärdsstrategier och resultat i samhället.
7. Bära sina egna kostnader för miljömålsarbetet om inte annat särskilt avtalats.

8. Avtalet gäller tillsvidare. Om någon avtalspart önskar säga upp avtalet ska detta ske skriftligt till miljömålsrådet. Förändringar av avtalet som parterna kommer överens om kan göras genom att ändringarna införs i ett till avtalet bifogat protokoll.

Avtalsparter

Kommun 1, kommun 2, kommun 3, kommun 4, X kommun , Skogsvårdsstyrelsen U – X, X läns Landsting och Länsstyrelsen i X län.

X stad den 16 augusti 200X

Bilaga 2

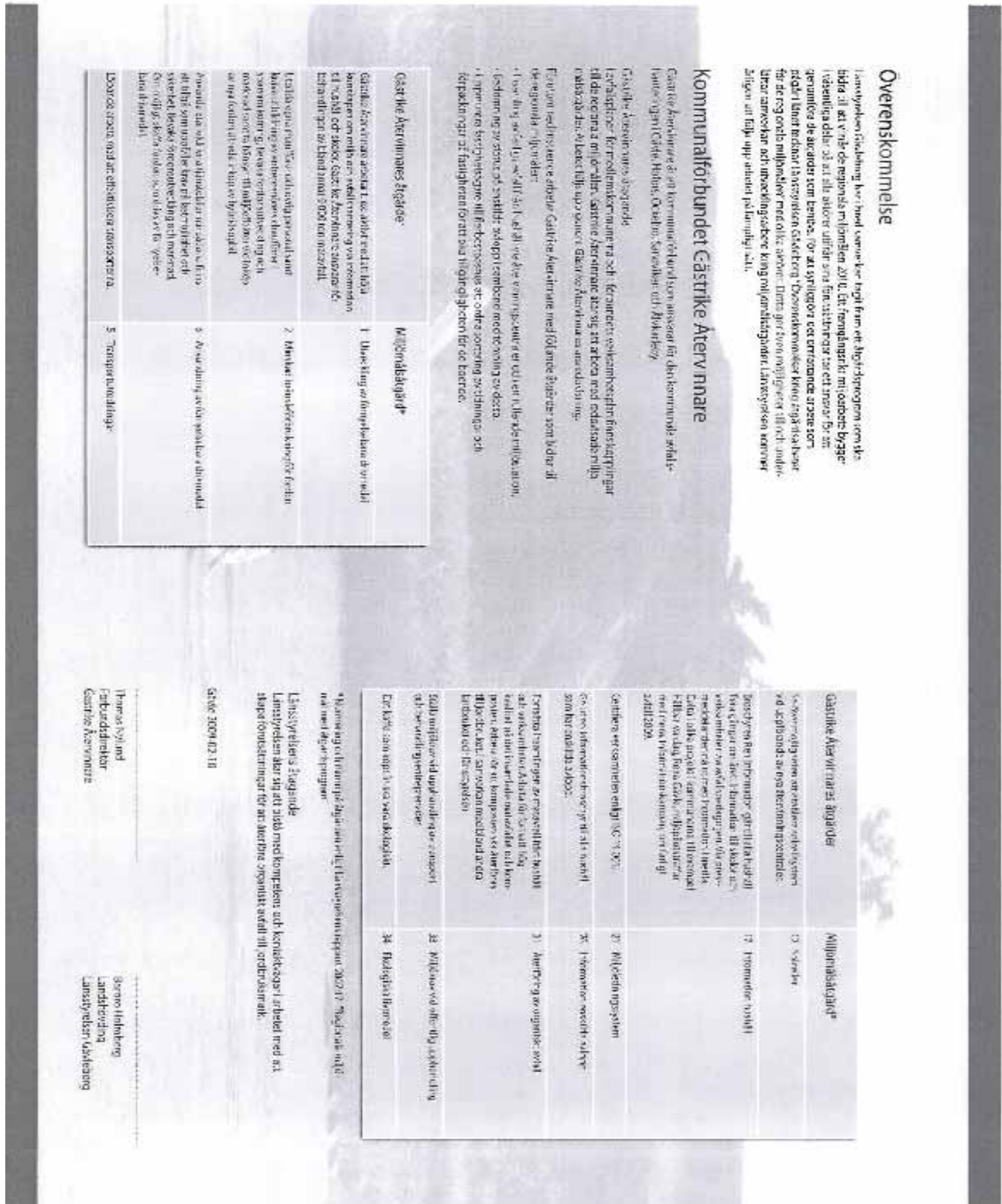
Exempel på en åtgärdsmatris från Kronobergs län:

I.V. FÖRKLARING TILL ÅTGÄRDSMATRIS

Åtgärdsrubrik	Trend: ↑↗→↘↓	Potential
<i>I denna ruta finns ett åtgärdsnummer och en korrigerad rubrik till varje åtgärd.</i>	<i>Här visas en eller flera av de ovansående pilarna. Beroende på vilken håll pilen pekar, indikeras dagens utveckling inom det område som åtgärden fokuserar. Snett uppåt betyder att åtgärden används i liten omfattning. Rakt uppåt att den används i stor omfattning. Snett nedåt betyder att den används i mindre och rakt ned mycket mindre än tidigare. Horisontell riktning visar att åtgärden används, men inte ökar eller minskar i användning. Om inga åtgärden finns i dagsläget, indikeras det av att pilen saknas. Två motstående pilar indikerar att det finns motverkande trender inom åtgärdsområdet.</i>	<i>Antalet ifyllda segment i stapeln nedan indikerar vilken miljömässiga genomslagskraft som åtgärden bedöms kunna ha. Indelningen är liten, ganska liten, måttlig, ganska stor och stor genomslagskraft.</i> <div style="text-align: center;"> ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ </div> Genomförbarhet <i>Antalet ifyllda segment i stapeln nedan indikerar vilka svårigheter och möjligheter som påverkar införandet av åtgärden. Indelningen är liten, ganska liten, måttlig, ganska stor och stor genomförbarhet.</i> <div style="text-align: center;"> ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ </div>
Åtgärdsformulering <i>Här återfinns själva åtgärdsformuleringen.</i>	Aktörer <i>Här redovisas de aktörer som berörs av åtgärden.</i>	Målgrupp(er) <i>Ibland skiljer sig aktörerna från målgruppen. Dessa redovisas i så fall här.</i>
Ev. kompletterande åtgärdsbeskrivning <i>I de fall åtgärden kräver en ytterligare förklaring, motivering eller dylikt, återfinns den här.</i>		
Konsekvensbeskrivning Trend: <i>Här beskrivs den bedömning som gjorts av hur utvecklingen är i dagsläget.</i> Potential/Genomförbarhet: <i>Här återfinns en bedömning av åtgärdens tänkbara potential eller genomslagskraft, dvs. dess möjligheter att bidra till uppfyllandet av något av de mål som anges längst ned på sidan. Genomförbarheten har bedömts utifrån möjligheter och hinder för aktörerna att vidta åtgärden.</i> Ekonomi: <i>De ekonomiska konsekvenser som kan bli effekten av åtgärden beskrivs här. Om möjligt med en kalkyl över det ekonomiska utfallet.</i> Miljö: <i>Här beskrivs de miljömässiga effekter som åtgärden kan leda till.</i> Övrigt: <i>Finns det några ytterligare aspekter som behöver förtydligas, så görs det här.</i>		
Berörda regionala miljömål <i>Här redovisas de regionala miljömål som berörs av åtgärden, i vissa fall specificerat med delmålsnummer enligt Länsstyrelsens meddelande nr 2003:5 "Regionala miljömål Kronobergs län". Om miljömålsrubriken har en parentes kring sig betyder det att miljömålet berörs i något lägre grad.</i>		

Bilaga 3

Exempel på överenskommelse mellan aktörer använt i Gävleborgs län:

Bilaga 4

Exempel på en matris för att klargöra ansvaret använt i Dalarnas län: SAMMANSTÄLLNING AV AKTÖRER I HANDLINGSPLANEN

I tabellen redovisas en sammanställning av aktörer i handlingsplanens åtgärder.
Se även avsnittet *Åtgärdsstruktur* på sidan 15.

	Länstyrelsen	Kommunerna	Region Dalarna (inkl. Gävle-Dala Energi kontor)	Landstinget (inkl. länsmuseum)	Högskolan Dalarna	Skogsstyrelsen	Trafikverket	Energi sektorn (inkl. luftvärd)	Transportsektorn	Industrisektorn	Bygg och fastighetssektorn	Skogssektorn	Jordbrukssektorn	Fiske/vattenvård	Andra statliga myndigheter	Andra sektorer/näringsgar
<ul style="list-style-type: none"> ● Ansvarig för genomförandet ◆ Ansvarig för genomförandet, initiativtagare ○ Medverkande i genomförandet <p>* Projektåtgärd som genomförs i anslutning till processåtgärd</p> <p>Kursivt = återkommande åtgärder</p> <p>Efter miljö kvalitetsmålen anges sida där åtgärderna återfinns i skriften.</p>																
Begränsad klimatpåverkan (sid. 16)																
A Byggdialog Dalarna	●	●									◆					
B EnergiIntelligent Dalarna - program för regional energisamverkan	●	○	○	○				○	○	○	○					
C Dala-MaTs - hållbart transportsystem Dalarna	○	○	●	○	○		○	○								
1 Utvecklad energirådgivning*		○	●												○	
2 Kommunala klimatstrategier och energiplanering*	◆	●													○	
3 Planering för hållbara energisystem*	●	◆									●					
4 Energieffektivisering inom industrin - energitillsyn*	◆	●							○							
5 Energirådgivning till jordbruket	●	○											○			
6 Energieffektivisering i fastigheter*		○	○								●					
7 Stöd för omställning av energisystemet	●															
8 Energieffektivisering och minskat elberoende i vintersportområdena*	◆															●
9 Attitydförändring för hållbara transporter*			●													
10 Fordonspool*		●	◆	●												
11 IT och logistik*			◆	●												
12 Kollektivtrafik*		●	◆	●												
13 Offentlig transportupphandling*		●	◆	●												
14 Samhällsplanering och transporter*	◆	●	●				●									
15 Attraktiva gång- och cykelstråk		●														
16 Länstransportplaneringen*	○	○	●	○	○		○	○								
17 Resepolicy och sparsam körning	●	●	●	●	●	●	●	○								
18 Vägverkets sektorsarbete för hållbara transporter		○					●	○								
19 Landstingets transporter			●													
20 Satsning på järnvägen			●													
Frisk luft (sid. 26)																
A Dala-MaTs - hållbart transportsystem Dalarna	○	○	●	○	○		○	○								
1 Mätning av luftkvalitet och åtgärdsprogram	○	●						○								
2 Dalarnas Luftvårdsförbunds projekt								●								
3 Småskalig vedeldning - rådgivning		◆	●													

Bilaga 5

Exempel på olika finansieringsmöjligheter sammanställt av Västernorrlands län:

10

Finansieringsmöjligheter

Det angivna resursbehovet för att nå avsedda miljöeffekter, har bedömts i ett översiktligt perspektiv. Finansieringen av åtgärder förutsätter åtminstone inledningsvis en prioritering i ordinarie verksamhet, rids begränsade budgetmedel och samverkansprojekt. De föreslagna åtgärderna under respektive miljömål beskriver de regionala möjligheterna att nå miljömålen. I ett längre perspektiv kommer företagsekonomiska skäl att motivera åtgärder som syftar till att nå en hållbar samhällsutveckling. Tankbara finansieringskällor är:

- Sektorena, som innebär att näringsliv och andra verksamhetsutövare medverkar i finansieringen av de åtgärder som är nödvändiga för att nå miljömålen.
- EU:s strukturfonder. Medfinansiering bör ske från länsstyrelsen, Skogsvårdsstyrelsen, landsting, kommuner och verksamhetsutövare.
- EU-stöd för miljövänligt, hållbart jordbruk, miljö- och landsbygdsprogrammet.
- EU:s Interregfonder och Lifefond.
- Statligt anslag för biologisk mångfald finansierar reservatsbildning, biotopskydd, naturvårdsavtal och skötsel av naturreservat. Anslaget finansierar också huvuddelen av kalkningsprogrammet och vissa restaureringsåtgärder i sjöar och vattendrag.
- Statligt anslag för märksoner kan finansiera inventering, undersökning och sanering av förorenade områden.
- Statligt stöd till lokala klimatinvesteringsprogram (KLIMP) kan användas till åtgärder för att minska utsläpp av växthusgaser.
- Statligt stöd till åtgärder för att minska radonhalter i inomhusluft.
- Statligt anslag för bidrag till kulturmiljövård, för åtgärder inom ändamålen byggnadsvård, kulturlandskapsvård, fornvård, arkologiska åtgärder, information och tillgängliggörande.
- Vattenavgiftsmedel från vattenkraften och statliga anslag för fiskevård bör kunna vara medfinansier av restaureringsåtgärder i sjöar och vattendrag.
- Regionala utvecklingsmedel och bygdemedel bör kunna vara medfinansier till åtgärder kopplade till miljödriven tillväxt och utveckling.
- Statliga myndigheters förvaltningsanslag.
- Infrastrukturmedel till genomfartsleder kring tätorter.
- Statliga anslag för miljömålsuppföljning och miljöövervakning kan finansiera delar av uppföljningssystemer och miljögiftsövervakningen.

Ingår i Länsstyrelsens rapportserie
ISSN 0284 - 8813

**Har du frågor, önskar fler exemplar m.m, kontakta
Länsstyrelsen i Västmanlands län, 721 86 Västerås**

Tfn 021-19 50 00 | Fax 021-19 51 35 | E-post: vastmanland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/vastmanland